

Sudbine baštine: kako su pronađena blaga naših predaka postala definicija spasa od zaborava

Autor: **Ured za blaga & misterije**
11/12/2022, 20:29

Tradicionalno, pred velike blagdane, u brojnim se domovima diljem zemlje iz škrinja i ormara, često starinskih masivnih, vade lancuni, pokrivači, perine, jastuci, stolnjaci, vezovi, tabletići, ali i narodne nošnje. Na godišnje provjetranje i preslagivanje. Za sve te predmete dugoočekivani je to trenutak, kad će udahnuti novi zrak i s vjetrom otplesati balet na žici. Kadli prije mraka već, temeljito posložene i pofriškane, vraćaju se na svoje mjesto. Škripa zahrđalih zasuna tek je najava tišine koja slijedi. Do sljedeće prilike.

Ponekad nesvjesni vrijednosti baštine koju imamo u rukama ili nosimo u sjećanju, neoprezno pristupamo nasljedstvu naših predaka. Onomad nam je nona možda pokušala prenijeti znanje čipkarstva, istovremeno pakirajući bogat miraz u najfinijoj čipki. I nona njene none je radila isto. I tolike none prije nje.

U tkanju kao da su izrađivale mikrokozmose u koje su satkale trenutke kolektivne svijesti generacija prije i poslije. U jeku hiperglobalizacije, vremenom će biti sve manje noni koje ručno izrađuju najfiniju čipku i podučavaju proces. Prijeti li potencijalno nestanak tog djelića svemira iz fundusa našeg folklor? Nakon toliko stoljeća, vještina je to kojoj je prijela sudbina zaborava.

Tkanje kroz vrijeme

Na prijelazu iz srednjeg vijeka u renesansu, naraštaji nona – seoskih žena, od svećenstva i plemstva brzo su usvajale vještinu čipkarstva da bi ga s vremenom u potpunosti preuzele na sebe. S obzirom na to da se nova vještina u ostatku Europe zadržala pretežno u krugovima redovnika i plemstva, praksa da se time bave žene sa sela bila je prilično neobična.

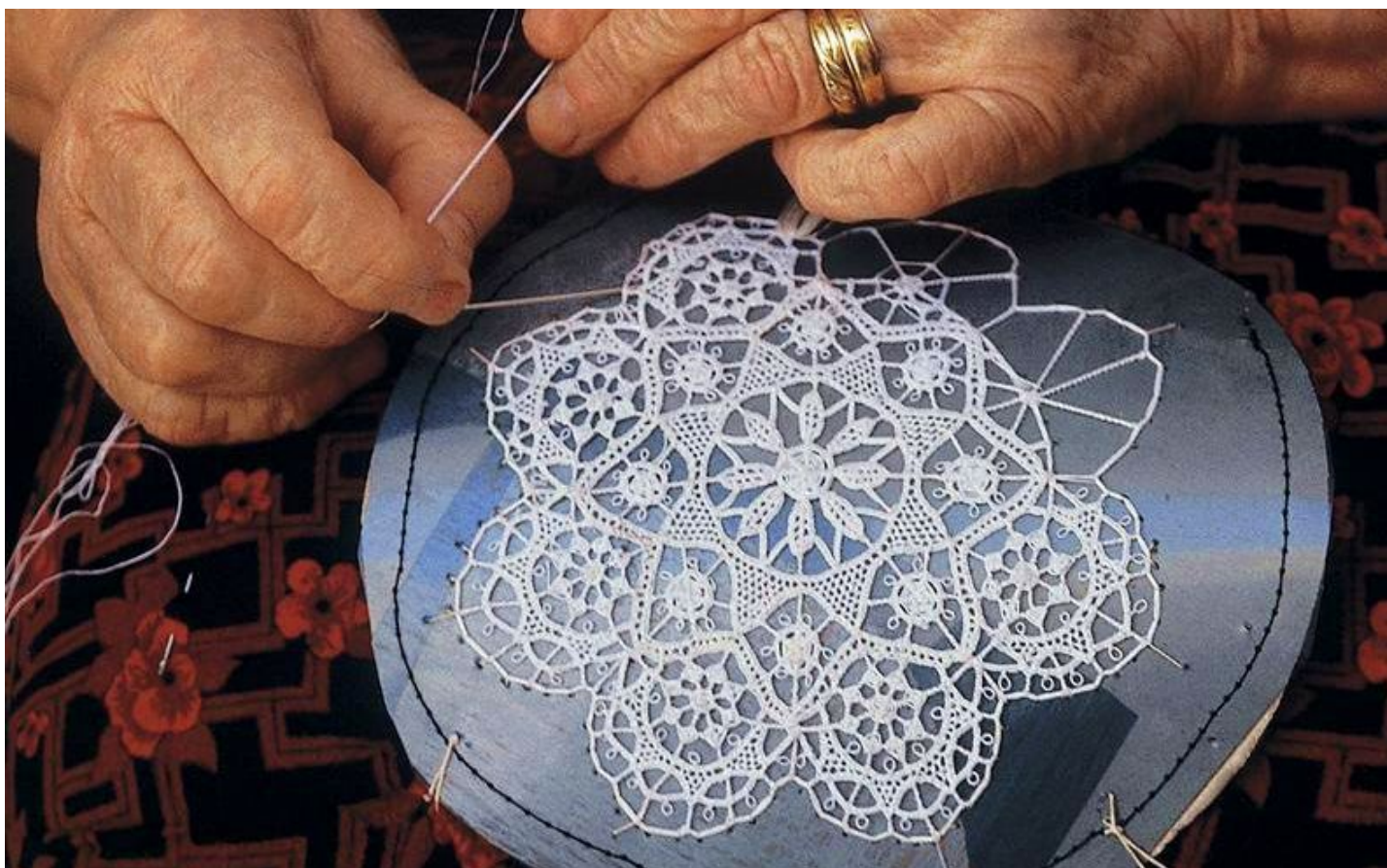

FOTO: Međunarodni festival čipke, promotivna fotografija

Međutim, kontinuiranom tradicijskom predajom vještine čipkarstva gotovo isključivo sa žene na ženu,, razvojem i usavršavanjem tehnika i materijalnim ostacima su evocirale i istovremeno stvarale etnografsku baštinu među generacijama uglavnom ruralnog stanovništva. Ta predanost i preciznost naših čipkarica su rezultirale time da je čipka postala jedna od naših najprepoznatljivijih i iznimno njegovanih baština. U ovom slučaju, u osvit tehnološke revolucije nema bojazni od prekida tradicije niti zaborava.

Postavljanje međunarodnog okvira zaštite

Kada je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) 1972. godine usvojila Konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, ona je značila zaštitu materijalne baštine. Spomenutih vještina, procesa i konteksta nije bilo. Period u kojem su i vještine postajale prihvaćene kao nematerijalna kulturna baština tada je tek počinjao. Hrvatska je čipka tako na Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva u svojstvu nematerijalnog dobra kao vještina upisana 2009. godine. Ono što ju čini tako baštinski posebnom jesu njeni stvaratelji, odnosno stvarateljice.

Prikaz tkanja čipke / CC

Osim UNESCO-a, koja je jedna od najvažnijih i najaktivnijih međunarodnih organizacija u brizi o kulturnoj baštini, postoje i drugi kanali prenošenja baštine kroz naraštaje, njene zaštite odnosno očuvanja. Prije svega, valjalo bi ustanoviti što baština podrazumijeva i kako je njezina definicija kroz vrijeme evoluirala.

Što je kulturna baština danas?

Prema hrvatskoj enciklopediji, "baština u feudalnome pravu je imovina, u prvom redu nekretnina koju je netko naslijedio od predaka. Hrvatski se naziva i baščina (lat. bona hereditaria)". Ova plastična definicija je možda prečvrsta za kontekst našeg vremena, gdje se isključivo aludira na materijalno naslijeđe, ne uzimajući u obzir širinu koju dobiva kroz sfere nematerijalnih dobara, odnosno tradicija.

Prema kraju 20. stoljeća, struka je uzimajući u obzir dinamiku očuvanja i prilagodbe vremenu intenzivnije pokušala definirati značenje izraza "baština". Muzeologinja Barbara Kirshenblatt-Gimblett tako definira kako, "bez obzira na to što izgleda staro, baština je zapravo nešto sasvim novo. To je novi način kulturnog stvaralaštva u sadašnjosti koji ima svoje korijene u prošlosti" (Kirschenblatt-Gimblett 1998:7). Trend ovakvog shvaćanja se nastavlja u prvom desetljeću ovog stoljeća.

Grob grofa Jankovića, Jankovac FOTO: Blaga & misterije

“Radi se o metaproizvodu koji se bazira na povijesnim fragmentima. Drugim riječima, baština kao takva ne postoji – ona se stvara, oblikujući tako i svojevrsan simbolički kapital. Tako kulturno nasljeđe postaje vrijednost, koja se odnosi kako na prošlost, tako i na budućnost.” (Bendix 2007:8-9). U obje konstrukcije se uočava naglasak na dinamici baštine, koja je vremenski protežna i aktivna u svim dimenzijama.

Tako se termin “baština” u stručnim krugovima počeo intenzivnije koristiti i od kraja 20. stoljeća za “sve što smo kao ljudi naslijedili od prijašnjih generacija, uključujući, uz kulturnu, i prirodnu baštinu, a iz određenih ju je razloga (povijesni, društveni, gospodarski značaj) potrebno očuvati.” (cf. Jezernik 2005:11)

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske na svojim kanalima definira “Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo čovječanstva u svojoj raznolikosti i posebnosti, a njena zaštita jedan je od važnih čimbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta.”

Takvo očuvanje kulturne “bioraznolikosti” jedan je od najvažnijih koraka u globalizaciji gdje se kontinuirano naglašavaju dobrobiti i vrijednosti heterogenog pristupa zajednicama i njihovim tradicijama, uz stalnu politiku očuvanja i krajnje zaštite baštine.

Slijedom navdenoga, postaje i moćan alat u službi očuvanja nacionalnog identiteta i “plemenske pripadnosti”. Neravnoteža. u nastojanjima za očuvanjem baštine, može se pojaviti između kulturne politike koja traži efikasne mehanizme očuvanja

identiteta i pojedine lokalne zajednice koja teži linearnom razvoju pa se korijenski razilaze već u samoj pretpostavci djelovanja.

Dvorac Oršić – Jakovlje okružen je Međunarodnom parkom skulptura FOTO: Blaga & misterije

Još jedan vid očuvanja se nametnuo kao logičan korak- kulturni turizam. Manifestira se kroz financijsku samodostatnost materijalne ili nematerijalne kulturne baštine u sustavu djelovanja, zaštite, obnove i/ili održavanja te kroz porast vidljivosti na globalnom zemljovidu međunarodne zajednice što direktno korelira s povećanim interesom za mikrolokacijom, pa onda i uvećanim mogućnostima učinkovitog očuvanja.

Sistematizacija je trajan proces

Posljednjom definicijom materijalna i nematerijalna baština su stavljene pod isti nazivnik, iz čega se može zaključiti da su nebrojeni oblici i pojavnosti baština uz koje odrastamo, učimo i djelujemo, a da ih često nismo osvijestili. Među silnim mogućnostima, prirodno je da se čovjek zbuni pri kategorizaciji baštine. Zato se sustavno radi na standardizaciji nazivlja i unosa u [Registre zaštićenih kulturnih dobara](#), ali i na edukaciji o individualnom prepoznavanju predmeta, objekata ili sadržaja relevantnih za vrijeme i prilike u kojima su nastali i u kojima se održavaju. Slojevitost pojava i njihova međusobna eterična korelacija znatno utječu na ustaljene procese pa se nameću alterirani standardi pri utvrđivanju, bilježenju, očuvanju i prijenosu raznih oblika baštine.

Stari grad Velika, FOTO: Blaga & misterije

Suštinski, kulturna se baština može podijeliti u nekoliko kategorija: nepokretnu, pokretnu, nematerijalnu i arheološku, kako i navodi Ministarstvo kulture RH. Nepokretna kulturna baština podrazumijeva pojedinačnu građevinu ili grupu građevina, kulturno-povijesne cjeline i krajolike dok se pokretna kulturna baština odnosi na spomenike i pripadajuće inventare. Nematerijalna kulturna baština jesu folklorne prakse, svakodnevni predmeti iz nekih minulih vremena, običaji i kodeksi ponašanja. Zapravo sve ono apstraktno i opipljivo što uspješno prenosi svjedočanstvo kulturnog djelovanja i utjecaja na zajednicu.

Prve dvije kategorije su kontinuirano izložene trajnim geografsko-političkim utjecajima i pritiscima tehnološke revolucije, te vrlo često gube bitku za očuvanjem i prenamjenom u zajednici u duhu aktualnog vremena, a u svrhu optimizacije zaštite. Ruševine nekoć poznatih zdanja danas predstavljaju tragove u prostoru. Kako je do uništenja došlo, priča je koja se od mjesta do mjesta ne razlikuje puno.

Kompleks Hotela Haludovo kod Malinske nije zaštićeno kulturno dobro / FOTO: Blaga & misterije

Razni su razlozi koji su doveli do tog stanja. U međusobnoj korelaciji ili pojedinačno neki od njih su sustavni nemar i neadekvatno održavanje, ograničena ili nedostatna financijska sredstva, vrlo zakomplicirani imovinsko-pravni odnosi, ratne prilike, nepropisna obnova i rekonstrukcija, nerazvijena svijest o direktnoj povezanosti nacionalnog i kulturnog identiteta s kulturnom baštinom i njene iznimne važnosti, odnosno odsustvo kulturnog ponosa.

Potonja kategorija je ugrožena zbog razvoja i usavršavanja tehnologija i procesa, gdje se hiperproduktivnost sadržaja i kratka pažnja publike nameću ispred autentičnosti i tradicije.

U nedavno obnovljenom dvorcu Tikveš nalazi se Prezencacijsko-edukacijski centar / FOTO: Blaga & misterije

Dodatno, zbog kruto formatiranog formulara uslijed potrebe za standardizacijom postupka registracije i upisa, stručnjaci nailaze na poteškoće pri ispunjavanju prijavnica za upis u Registre. Samim time, cjelovita i sveobuhvatna sistematizacija, a onda i provedba očuvanja ove vrste kulturnih dobara je uistinu otežana. Kada pak usporedimo prethodno opisan slučaj čipke, cilj registracije je ipak krajnje dostižan.

Sudbine baštine

U narednom periodu objavit ćemo serijal članaka pod nazivom "Sudbina baštine". U svakom od njih predstaviti će se različiti primjeri kulturne baštine i njihove današnje sudbine. Istražiti ćemo primjere uspješne prakse u integraciji komercijalnih aktivnosti sa standardnim djelovanjem na zaštiti, obnovi i očuvanju u svijetu i kod nas. Obraditi ćemo i negativne ili manjkave primjere kulturne baštine. Pokušati ćemo ustanoviti jasne uzroke i eventualno pronaći uzorak devastacije te na temelju trenutnog stvarnog stanja i mogućnosti, predložiti konstruktivna rješenja.

Stari grad Bosiljevo predmet je imovinsko – pravnog spora / FOTO: Blaga & misterije

Svaka lokacija, predmet ili običaj predstavlja priču za sebe, iako brojne dodirne točke ukazuju na zajedničke probleme. Ono što je zajednička premisa svoj baštini jest samoodrživost. Na tragu te misli, pozivam čitatelja da mi se pridruži u danima koji dolaze u seciranju stanja hrvatske kulturne baštine danas.

Kada je koncem 1907. godine Emilij Laszowski, hrvatski povjesničar i zaljubljenik u starine, s Družbom "Braća hrvatskog zmaja" osnovao Gradski muzej u Zagrebu, nadao se da će desetljeća aktivnog ilirskog pokreta pojačati interes sunarodnjaka za baštinu, materijalnu i nematerijalnu, očuvanu i njegovanu stotinama godina prije.

Još tada je shvatio da joj, bez sustavne zaštite i kontinuiranog prisustva u sadašnjem vremenu, prijeti... zaborav. Slijedom aktivnog djelovanja, više od stoljeća kasnije, baštinjena kultura negdje doživljava svoj epilog, a negdje renesansu kroz nove uloge i nositelje, usklađene s vremenom i prostorom.

Piše: Ana Mičić

*Ovaj članak drugi je dio serijala "Sudbine baštine" koji istražuje načine komercijalizacije kulturne baštine današnjih prostora Republike Hrvatske. Objavljen u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije. **Cijeli serijal moguće je pročitati na ovoj poveznici.***

Želite li doprinjeti nastavku serijala, navesti primjer ili prijaviti slučaj? Obratite nam se preko email adrese tajnistvo@blagamisterije.com.

AGENCIJA ZA
ELEKTRONIČKE
MEDIJE

VIŠE S WEBA

3 koraka i zglobovi će biti kao novi. Počni s...

Na Massimovom profilu objavljena poruka koju je snimio samo tri dana prije smrti

Znakovi srčanog udara - reagirajte na vrijeme!

Mali Jakov prva novogodišnja beba!

Kampanja za Loreen: Pomozite 5-godišnjoj Riječanki da učini prvi samostalni korak!

BLAGA & MISTERIJE

[FOTO/VIDEO] Wine Emotion by Karmela Tancabel: Gosti i vinski znalci u hotelu Ambassador otkrivali vinsku Hrvatsku

Sponsored by Midas